FAGFELLEVRDERT

Etableringen af islamiske satellitkanaler udfordrer de arabiske stater og det religiøse etablissemments patent på udlægningen af den muslimske identitet. At kanalerne alligevel synes at blive accepteret af de arabiske stater, hænger sammen med en samtidig universalisering og individualisering af islam.

Islamisk satellit-tv og staten

Ehab Galal er ph.d. og adjunkt ved
Institut for tværkulturelle og regionale
studier, Københavns Universitet.

eller næsten helt undgået, som Syrien, der ikke sender fredagsprædiken på deres nationale satellitkanaler.²

Udover at udfordre de arabiske stater kan de islamiske kanaler også potentielt anfægte de traditionelle aktører inden for det religiøse område ved at fremme både en islamisk diskurs og konkrete religiøse autoriteter, der hverken er sanktioneret eller autoriseret af staten eller af de traditionelle religiøse institutioner.

Siden deres oprettelse har de arabiske stater i større eller mindre grad – mest større – tilstræbt fuld kontrol over national radio og tv. Tv'et har ligesom i de fleste andre lande været et effektivt instrument til udbredelse af statslige nationale ideologier og politik.³ Men med fremkomsten af satellit-teknologi, økonomisk vækst og liberalisering er denne praksis under gradvis forandring, idet nye privatejede kanaler er kommet til. Disse har potentiale for at mediere nye nationale og tværnationale diskursive rum og er samtidig vanskeligere at kontrollere for staterne, fordi de transmitterer på tværs af nationale grænser.

På trods af denne mulige undergravning af staten som medie- og religiøs aktør, så synes de nye islamiske kanaler generelt at blive accepteret af de arabiske stater. Dette rejser spørgsmålet om, hvordan disse nye islamiske kanaler relaterer til de arabiske stater, og hvad der ligger bag denne tilsyneladende accept. For at besvare dette spørgsmål vil jeg pege på fire aspekter, som jeg finder afgørende for forståelsen af forholdet mellem de arabiske stater og de islamiske kanaler. Inden jeg går i dybden med disse fire aspekter, vil jeg kort belyse sammenhængen mellem disse og andre samfundsmæssige aspekter, der er væsentlige for forståelsen af de forandringspro-

TEKST: Ehab Galal

DE ISLAMISKE SATELLITKANALER er med lanceringen af Iqraa som den første i 1998 et relativt nyt fænomen i det arabiske medielandskab. I dag er der omkring 50 selvudnævnte islamiske kanaler, der transmitteres transnationalt, og hvis ideologiske platform er islam.

Som sådan kan de ses som en potentiel udfordring til de arabiske landes statskontrollerede og sekulære public service-medier. Således synes de åbent at udfordre de nationale kanalers prioriteter af religiøse emner og fortolkninger af religionens rolle i samfundet ved at præsentere islam som platform for hele sendefladen. For de fleste arabiske lande, med undtagelse af Golf-staterne, har religion fra begyndelsen haft en isoleret plads og begrænset sendetid på landsdækkende TV.¹ I nogle arabiske lande har religiøse programmer endda været helt

cesser, som de islamiske satellitkanaler afspejler.

Komplekse forandringer

En række forudsætninger danner baggrunden for forståelsen af de arabisksprogede islamiske satellitkanaler. For det første findes der i dag mere end 700 arabiske satellitkanaler,⁴ der på den ene side er karakteriseret ved at have forskelligt sigte (statslig/private, ideologiske/kommercielle), og på den anden side er specialiserede (børne-, film-, sports-, nyheds-, religiøse og diverse andre kanaler). For det andet har de arabiske lande de sidste 30–40 år været igennem processer af islamisering af den nationale identitet og diskurs, af uddannelsessystemet og af flere andre statslige afdelinger.⁵ For det tredje har mediepublikummet ændret sig de seneste årtier med nye forventninger til medieudbuddet og med en stigende individualisering af religiøs identitet.⁶ Og for det fjerde er medierne i stigende grad ikke kun et instrument i lokal, national eller regional politik, men også i den globale geopolitik. Disse faktorer kan siges at etablere et arabisk medielandskab, der er komplekst og multi-dimensionalt.

Ser vi på denne baggrund nærmere på forholdet mellem stat og islamisk satellitkanal, skal særligt fire aspekter som nævnt fremhæves. Det første aspekt er det faktum, at de islamiske kanaler lige som andre arabiske satellitkanaler er resultatet af nye udviklinger inden for det politiske landskab, som er baseret på tætte relationer mellem nye økonomiske, politiske og religiøse eliter. Det andet aspekt er, at de arabiske stater stadig institutionaliserer nye instrumenter til at bevare kontrollen med nye medier. Det tredje aspekt er, at de

islamiske kanaler primært ser ud til at fremme en tilsyneladende apolitisk og ikke-sekterisk forståelse af islam. Og endelig er det fjerde aspekt, at de islamiske kanaler i realiteten er i overensstemmelse med det pågældende lands religiøse etablerissement og/eller med neoliberale ideer om religiøs livsstil og individualisering frem for at være i opposition. Den følgende belysning af disse fire aspekter som hovedårsager til det tilsyneladende ukontroversielle forhold mellem de arabiske stater og de nye islamiske kanaler bygger på en analyse af det arabiske religiøse tv-landskab på baggrund af en kvalitativ og komparativ indholdsanalyse af udvalgte programmer på de mest populære islamiske kanaler Iqraa, al-Resalah, og al-Majd samt al-Jazeeras religiøse program.⁷

Satellit-tv som redskab for nye eliter

For at forstå forholdet mellem staten og de islamiske kanaler er det ifølge Naomi Sakr nødvendigt at udforske det arabiske medielandskab som et, der afspejler de ændringer, som følger af splittelse og reorganisering blandt de herskende eliter, snarere end at se på medieindholdet som noget der er med til at udløse politiske forandringer.⁸ Sakr foreslår derfor et perspektiv, hvor det er det politiske liv, der ændrer medierne, og ikke det modsatte, at det er medierne, der ændrer den politiske scene.⁹ Det betyder ikke, at medierne ikke kan bidrage til at lægge pres på politikere, der sidder på magten, og tvinge dem til at ændre deres politik. Men pointen er, at den herskende arabiske elites politiske og økonomiske alliancer og prioriteringer har indflydelse på form og orientering af arabiske medier. Programindholdet bliver et resultat af de politiske interesser og dagsorden, der sam-

tidig afspejler mønstre i elitens ejerskab og kontrol. Politiske aktører, der ønsker en ændring af politikken, kan bruge den kritiske mediedækning til at opnå plads til forhandlinger i relation til andre medlemmer af eliten. At medierne bliver et redskab til konkurrerende politiske positioneringer må ses i lyset af den politiske skrøbelighed, der karakteriserer eliter og regeringer i den arabiske verden.¹⁰ Denne skrøbelighed

Medierne er ikke kun et instrument i lokal, national eller regional politik, men også i den globale geopolitik.

skyldes primært det intensive interne og eksterne pres fra befolkningerne og fra vestlige lande, Verdensbanken osv. på regeringerne for at vedtage nye politikker. Derfor er ændringen af politikken ikke resultatet af en liberal offentlig sfære, ligesom der kun er få tegn på en positiv udvikling af liberale institutioner og ingen umiddelbar udsigt til lettelse af kontrollen af den frie meningsdannelse i de arabiske lande.¹¹ Mediernes kritik af statens politik er stadig genstand for stærk politisk kontrol.

Konsekvensen er, at satellit-tv ikke kun kan ses som en potentiel trussel mod staten pga. vanskelighederne med at kontrollere det. De islamiske satellitkanaler bliver derfor, på linje med satellit-tv generelt og internettet, derimod en mulighed og et instrument for nye eliter til brug i kampen om magten. De islamiske satellitkanaler er overvejende finansieret og iværksat af arabiske forretningsmænd, konsortier eller finansieringsselskaber. Dermed er kanal-

erne et resultat af økonomiske interesser, hvilket også betyder, at de forventes at give en eller anden form for økonomisk afkast. Lad mig i det følgende give en kort introduktion til de vigtigste aktører.

Iqraa var ved dets lancering i 1998 den første islamiske satellitkanal. Den blev lanceret som en kanal under ART (Arab Radio and Television). ART er ejet af den saudiske milliardær Sheik Saleh Kamel. ART blev etableret i 1993 med hovedkvarter i Italien og bestod i begyndelsen af få tematiske kanaler: en filmkanal, en musikk kanal og en sportskanal, der siden er blevet udvidet med flere. Man kan derfor se etableringen af en religiøs kanal som en fortsættelse af det tematiske koncept, som ART allerede var vant til og havde ekspertisen indenfor.

Den anden islamiske kanal, al-Majd, blev lanceret i maj 2003 og senere udvidet med en pakke af kanaler under den generelle betegnelse al-Majd. Al-Majd har base i det såkaldte frie mediecenter i Dubai, De Forenede Arabiske Emirater, og ejeren er et saudisk investeringsselskab, som bl.a. også ejer Meridien Hotel i Mekka.

Al-Resalah blev lanceret i marts 2006 og ejes af den saudiske prins al-Walid ibn Talal, der er administrerende direktør for Kingdom Holding Company.

I disse tre tilfælde er ejerne saudiarabere, men vi kan finde den samme tendens i andre arabiske lande, hvor forretningsfolk har etableret islamiske satellitkanaler. For eksempel al-Rahma-TV og Azhari-TV i Egypten, mens al-Afsi-TV er etableret af forretningsmanden og den religiøse kuwaitiske lærde Mshari ibn Rashid al-Afsi og blev lanceret i 2005. Tiba-TV blev introduceret af en kuwaitisk investor i 2007. Al-Najah startede i 2006 som en kanal, der

rådgav om investering, men efter kort tid blev den ændret til en religiøs tv-kanal. Kanalen ejes af selskabet al-Najah, hvis ejer er en jordansk forretningsmand, Ghazi Mahfuz. Og endnu en saudiarabisk forretningsmand, Ben Kadsa, står bag flere kanaler, herunder Khalijia og al-Baraka.

De tre kanaler Iqraa, al-Resalah og al-Majd omtales ofte som de mest populære blandt islamiske satellitkanaler. Alle tre er

*De islamske kanaler kan ses som
en forretning blandt andre
erhvervsinteresser.*

som nævnt lanceret af saudiarabiske forretningsimperier eller milliardærer som del af større virksomhedsimperier, der også huser flere medier og andre former for investeringer. Derfor kan de islamiske kanaler ses som en forretning blandt andre erhvervsinteresser. At investere i en islamisk kanal er at investere i endnu et publikum eller aftager. At det ikke primært er ideologisk motiveret at lancere en religiøs kanal underbygges af, at den islamiske kanal oftest kun er én blandt andre ikke-islamiske kanaler i et medieimperium. For eksempel havde ART, der i sin tid lancerede Iqraa, i sommeren 2008 21 tematiske tv-kanaler, indtil de solgte otte sportskanaler til Al-Jazeera.¹² Således kan en satellitkanalpakke rumme en eller flere filmkanaler, sportskanaler, tegneseriekanaler, nyhedskanaler m.fl. Inklusionen af religiøse kanaler mellem sådanne tematiske kanaler understreger de politiske og økonomiske interesser i lanceringen af religiøse kanaler.¹³ Fra et forretningsmæssigt perspektiv

kan kanalerne for det første ses som forretningsimperiets redskab til at annoncere for andre produkter, såvel som at reklamere for sig selv. Samtidig kan ejerne ved at lancere en satellitkanal portrættere sig selv som pålidelige forretningspartnere. Denne selvpromovering er ikke mindre magtfuld, hvis kanalen er islamisk.

For det andet er satellitkanalerne et element i samspillet mellem de økonomiske og politiske eliter i de arabiske lande.¹⁴ Således har ejerne af Iqraa, al-Resaleh og al-Majd alle gode forbindelser med den saudiske kongefamilie. Det betyder også, at en tv-kanal kan anvendes af ejerne til at etablere sig som ikke blot en pålidelig forretningspartner, men også som en potentiel politisk aktør på den nationale politiske scene. Motiver bag lanceringen af en satellitkanal kan derfor både være at tjene penge og at opnå politisk indflydelse, uden at dette står i modsætning til ejerens potentielle ønske om samtidig at fremme egne religiøse værdier.

Statens fortsatte kontrol

På trods af transnationalt tvs potentiale for at undvige sig statens kontrol, ved fx at etablere sig i et andet land end det eller dem, man målretter sin sendeflade til, så forhindrer dette ikke de arabiske stater i at forsøge at opretholde den traditionelle kontrol med medierne. Et relativt nyt eksempel er, da de arabiske informationsministre på et møde i Cairo i februar 2008 vedtog et nyt charter med titlen «Suggested Guidelines and Principles for Organizing Satellite TV in the Arab World». Det indeholder en række krav til satellitkanaler:

a) *not to offend the leaders or national and religious symbols in the Arab world; b) not to*

*damage social harmony, national unity, public order or traditional values; c) to conform with the religious and ethical values of Arab society and take account of its family structure; d) to refrain from broadcasting anything which calls into question God, the monotheistic religions, the prophets, sects or symbols of the various religious communities; and e) to protect Arab identity from the harmful effects of globalization.*¹⁵

Chartret kan ses som de arabiske staters forsøg på at opretholde eller genvinde indflydelse på en medieudvikling, som de ikke har haft samme mulighed for at kontrollere som de nationale medier. Da satellit-teknologi gør det muligt at sende fra andre lande over lange afstande og med forholdsvis enkel teknologi (en parabol og en modtager), er satellit-tv langt vanskeligere at kontrollere end nationalt tv. Og når Qatar som det eneste land ikke skrev under på charteret, kan det netop forklares med ønsket om fortsat at sikre al-Jazeeras kritiske dækning uden andre arabiske landes indblanding. Over for al-Jazeera har lande som Saudi-Arabien og Kuwait således taget andre strategier i brug i form af økonomisk boykot af annoncører, der annoncerede på al-Jazeera. Lige som en anden tidligere saudiarabisk strategi var at forbyde private at eje parabolmodtagere.¹⁶ En tredje strategi har været at åbne for en liberalisering af det arabiske mediemarked og på denne baggrund indbyde arabiske satellitkanaler til at etablere sig i et arabisk land i stedet for i Europa, hvorfra flere kanaler oprindeligt havde transmitteret. Et værktøj hertil var etableringen af såkaldte «frie mediebyer», der tilbød satellit-selskaber husly samt visse økonomiske og teknologiske fordele, men samtidig også skabte grundlag for

udøvelsen af en vis statslig kontrol med de kanaler, der transmitterer fra disse mediebyer.¹⁷

Ovennævnte charter fra 2008 illustrerer en tredje strategi, som især påvirker de kanaler, der er etableret i den arabiske verden, men også kan påvirke kanaler, der sender via en arabisk satellit. Ifølge charteret vil overtrædelser af ovenstående regler føre til gradvise sanktioner. Først vil kanalen få en advarsel, så vil udstyr blive konfiskeret, og endelig vil stationens sendetilladelse blive opsagt.¹⁸ Med hensyn til de kanaler, der sender via en arabisk eget satellit (Arabsat eller Nilesat), kan deres licens opsiges af satellittens ejer. Det vil sige, at Egypten kan tilbagetrække tilladelsen til at sende via Nilesat, som ejes af Egypten. Således tilbagetrak Egypten i februar 2008 Al-Zawras og den religiøse kanal al-Barakas¹⁹ og den 1. april 2008 nyhedskanalen al-Hiwars (Dialog) sendetilladelsen på Nilesat.²⁰ I maj 2010 var det den religiøse kanal al-Rahma og ni andre kanalers licens, der blev trukket tilbage. Ifølge observatører er charteret fra 2008 udtryk for en øget koordinering mellem de arabiske stater om ophævelsen af satellitkanalers licenser, ligesom de konkrete tilfælde er et direkte resultat af flere arabiske staters enighed om indgriben.²¹ De ramte kanaler har tilsyneladende ikke fået nogen officiel begrundelse for fratagelsen af sendetilladelsen. Undtagelsen er al-Rahma, hvis licens blev ophævet på grund af en fransk protest mod et af al-Rahma's programmer, som Frankrig fandt anti-semitisk. De egyptiske myndigheder gav efter en del internt og eksternt pres udtryk for, at kanalerne i fremtiden kan få deres sendetilladelse tilbage, hvis de først overholder statens betingelser og renser deres

budskab for uvidenhed, ekstremisme, afvigelse og opfordring til konflikt. Når strategien er virkningsfuld skyldes det, at Arabsat og Nilesat er de mest dominerende i Mellemøsten, hvilket gør det mindre attraktivt for de udelukkede kanaler at leje sig ind på andre ikke-arabiske satellitter, som fx den europæiske Hotbird.

Pointen er, at arabiske stater stadig gør brug af disponible midler til at begrænse eller kontrollere mediestrømmen. Med chartret er det samtidig lykket at skabe grundlag for en fælles arabisk politik, hvis formuleringer har til formål at undgå intern rivalisering i de arabiske lande.²² Disse politiske realiteter har bidraget til at definere rammerne for det arabiske religiøse medielandskab. Både arabiske og vestlige kritikere antyder, at de ovennævnte retningslinjer og principper krænker ytrings- og informationsfriheden, og at de primært tjener det formål at begrænse den politiske opposition.²³ Et andet interessant aspekt er, at de arabiske informationsministre på denne måde fremmer og begrænser bestemte kulturelle ressourcer og identiteter på arabisk satellit-tv i form af religiøse og familie-værdier. Dette fokus på religion synes samtidig selvmodsigende, når eksempelvis Egypten på samme tid indtil for nylig har afslået at sende kristne koptisk-ortodokse religiøse kanaler på Nilesat, idet staten hævder, at religiøse tv-kanaler opfordrer til sekteriske stridigheder. Det vil sige, på den ene side skrives der i charteret, at de religiøse værdier skal beskyttes, på den anden side er religiøse kanaler forbudt, og så alligevel er islamiske kanaler accepterede. Dette tilsyneladende paradoks er relateret til, at et flertal af befolkningen er religiøst repræsenteret af islam samtidig med de seneste årtiers islamisering af de

arabiske lande, hvor islam er blevet indlejret i en generel national og regional identitetsdiskurs. Islam præsenteres som mere end «bare» religion. Dette bringer os frem til de særlige kendetegn ved de islamiske kanaler.

Hvad karakteriserer de islamiske kanaler?

Hvad gør en satellitkanal islamisk? Der er flere grunde til at beskæftige sig med dette spørgsmål. Det er ikke kun et spørgsmål om at definere et analytisk begreb, der gør det muligt at identificere artiklens objekt. Definitionen af islamisk satellit-tv er et politisk og religiøst spørgsmål, som både personerne bag kanalerne og staten deler en interesse i at definere. Lad mig fremhæve to aspekter af relevans for artiklens overordnede diskussion. For det første er kanalernes definerede mål udpræget brede og generelle i en sådan grad, at de ikke adskiller sig væsentligt fra de krav, som staterne udpeger i førnævnte charter. For det andet forsøger de islamiske kanaler at legitimere sig selv ved at gøre alting «den islamiske måde» uden at blive sekteriske.

KANALERNES MÅL

Hvis vi ser på kanalernes opstillede mål, som de præsenteres på kanalernes hjemmesider eller i deres programmer, er målet, at de sendte tv-programmer er produceret med *en islamisk referenceramme*.

Ligesom andre populære islamiske kanaler, som al-Resalah, al-Majd og al-Nas, definerer Iqraa dets mål gennem meget generelle udsagn om islam som en universel værdi, der forener alle muslimer. Kanalen betragter sig selv som formidler af

Yusuf al-Qaradawi leder programmet «ash-Shariah wal-Hayat» (*Sharia og liv*) på al-Jazeera.

viden om religiøse, kulturelle, sociale, uddannelsesmæssige, økonomiske og politiske spørgsmål baseret på Koranen og profeten Muhammads sunna. Desuden er Iqraas mål at styrke muslimernes tilknytning til den arabisk-islamiske nation og kultur. Således refererer Iqraa til en idé om

*Kanalene fremhæver at der eksisterer
ét islamisk perspektiv på alle aspekter
af livet.*

et forestillet arabisk samfund karakteriseret ved en fælles arabisk kultur og en fælles religiøs identitet som muslimer. Med hensigten at styrke denne identitet ønsker kanalen at formidle viden om det arabiske sprog og den arabisk-islamiske civilisations bidrag til historien.

Ved at fremhæve ord som *tolerance*, *moderat islam* og *positiv interaktion*, nationalt og internationalt, udtrykker Iqraa også en vilje til at korrigere det vestlige billede af muslimer. Samtidig med at bygge bro mellem forskellige muslimske lande og til andre kulturer støtter kanalen idéen om, hvad de kalder *al-Wasatiya*, en middelvejs, eller med andre ord moderat, islam.

Al-Nas skriver på sin hjemmeside, at den ønsker at tjene den muslimske *umma* (nation) og videregive viden om livet og religionen. Målet er at kultivere den muslimske og arabiske *umma* inden for religion, i samfundet og i sundhed, uden at sende noget, der er i strid med islamiske principper eller adfærd. På al-Resalah's hjemmeside understreges det, at kanalen er rettet mod: «All the Arab Muslims who are moderate in their Islamic beliefs, and

those who are always proud of their religion. It is not targeting the extremists, who also might find interesting programs in it. It is not targeting those who don't believe in moral ethics.»²⁴ (Citatets sproglige uklarhed er loyalt citeret). Igen er moderate og ikke-ekstreme aspekter fremhævet og i øvrigt i fuld overensstemmelse med, hvad der er skrevet på den arabiske version af hjemmesiden. Udover denne positionering af et moderat ståsted understreger alle kanaler, at de producerer og sender kvalitetsprogrammer til hele familien. I overensstemmelse med denne positionering er der ingen af disse kanaler, der indrømmer eller peger på, at de ser sig som repræsentanter for en specifik islamisk retning eller skole. Tværtimod understreger de, at de henvender sig til alle muslimer – «det muslimske samfund».

DEN ISLAMISKE VEJ

For at komme nærmere en forståelse af denne repræsentation af en universel «islamisk væren» er det vigtigt at være opmærksom på forholdet mellem ejerne og indholdet af kanalerne. Idet de islamiske satellitkanaler fortrinsvis er finansieret og iværksat af arabiske forretningsmænd, konsortier eller finansieringsselskaber, er de ikke i første omgang et direkte resultat af religiøse grupper, organisationers eller institutioners interesse. Dette er ellers tilfældet for mange hjemmesider og forskellige former for islamisk pamfletlitteratur med mere eksplicite forbindelser til forskellige religiøse grupperinger. Ligeledes er mange kristne arabiske kanaler lanceret af kirker eller religiøse grupper. De islamiske kanaler adskiller sig fra denne tendens ved ikke at proklamere tilhørsforhold til en bestemt islamisk fortolkning

eller skole. Det betyder imidlertid ikke, at de islamiske kanaler ikke afviger fra hinanden i religiøse fortolkninger og ideologier, og de kan også have mere eller mindre implicite politiske såvel som religiøse mål. De fleste af kanalerne er sunni-muslimske, hvoraf nogle har sufi-tilknytning. Andre er salafi med tætte bånd til det saudiske religiøse etablissement. Et mindretal af kanalerne er shiitiske (fx al-Kawthar TV, al-Anwar TV og Ahlulbayt TV). Men disse formulerer en lignende strategi som de sunni-muslimske kanaler. For eksempel skriver kanalen Ahlulbayt TV, at den har til formål at transmittere

*[...] the true voice of Islam through the teachings of the Holy Quran, the Holy Prophet, and his immaculate Household. While maintaining neutrality and not subscribing to any political, governmental, or special interest group, our only pursuit is the education of our viewers and the acceptance of our Lord.*²⁵

Ved at præsentere sådanne meget generelle mål uden at angive nogen specifik ideologisk eller fortolkningsmæssig tilknytning er kanalerne med til at italesætte og understøtte idéen om universelle islamiske ideer og værdier. Selv om fortolkningerne i praksis varierer mellem kanalerne og endda mellem forskellige programmer på samme kanal, fremhæver kanalerne den opfattelse, at der eksisterer ét islamisk perspektiv på alle aspekter af livet. Som Tash argumenterer for i en artikel om islamiske medier, så er de «a comprehensive and total system».²⁶ Som sådan kan de ikke reduceres til at repræsentere en religiøs moralsk orden blandt andre og dermed være religiøse kanaler blandt andre religiøse kanaler som for eksempel de kristne

kanaler, som Egypten med samme begrundelse har kunnet forbyde. De islamiske kanaler fremmer ikke i deres egen forståelse, og i overensstemmelse med statens accept af dem, partikulære værdier, men universelle, og er dermed et godt eksempel på, hvordan majoritetens norm ophøjes til «det normale».

Neo-liberal og/eller traditionalist

De islamiske kanaler synes at placere sig i overensstemmelse med udviklingen af islam i den arabiske verden ved at være forretningsorienteret, ved at have tætte kontakter til det politiske og religiøse etablissement og ved at støtte en ikke-ideologisk, men individualiseret og altomfattende islamisk identitet. Der synes ikke umiddelbart at være nogen modsætning mellem de generelle værdier, kanalerne hævder at fremme, og de krav, der formuleres af de arabiske informationsministre. Og er der nogle modsætninger, så har staterne sikret sig en forsat mulighed for at begrænse transmissionen, som det var tilfældet med al-Hiwar TV, der fik sendetilladelsen frataget, fordi de sendte et interview med et fremtrædende medlem af Det Muslimske Broderskab.

Mindst tre kendetegn ved de islamiske kanalers islamformidling kan ses som en forudsætning for det tilsyneladende venlige forhold mellem kanalerne og staterne: kompartmentaliseret,²⁷ kommodificeret og statspromoveret islam. Kanalerne kan siges at kompartmentalisere islam, idet de etablerer særlige rum for islam i form af specialiserede kanaler blandt andre kanaler. Som sådan er det muligt at argumentere for, at de islamiske kanaler, på trods af deres påstand om at være altomfattende, i praksis reproducerer sekulære ideer om

opdelingen af forskellige sfærer i samfundet. Det kan dermed være lettere for staterne at acceptere kanalerne, da de forbliver et personligt tilvalg blandt mange ikke-religiøse kanaler.

Dette understøttes yderligere ved kommodificeringen af islam, som kanalerne er med til at fremme. Selvom religion umiddelbart synes at være et noget anderledes emne, end hvad de rent underholdningsbaserede kanaler på fx ART bringer, kan det at promovere en religiøs kanal ses som udtryk for en stigende tendens til at præsentere religion, herunder islam, som et forbrugs- og underholdningsprodukt, der betaler sig at producere. Religion kan være genial underholdning under hensyntagen til behovet for identitet blandt mennesker i en globaliseret verden.²⁸ Et kig på de islamiske kanalers programmer afslører da også, at de i vid udstrækning bruger globale skabeloner for populære underholdningsprogrammer.²⁹

Sidst, men ikke mindst, går denne individualiserede og kommodificerede islam hånd i hånd med en statspromoveret islam. For eksempel har den saudiske regering fremmet en konservativ reislamisering, der går godt i spænd med den individualiserede islam, der fremmes af de private og økonomisk liberaliserede mediehuse.³⁰ På den ene side har vi en politisk-religiøs tilgang til den islamiske mission (da'wa), domineret af en saudisk salafi-tradition, og på den anden side har vi privatiseringen af religion gennem en økonomisk liberalisme, som understøtter den enkeltes reislamisering og dyrkelsen af religiøse forbilleder i form af nye succesfulde prædikanter.³¹ Disse to islamiserings-tendenser finder fælles fodslag i deres modstand mod den politiske og radikale

islam. Dette illustreres bl.a. af al-Majds proklamerede ønske om at få unge væk fra ekstremisme.

Hvor nogle kanaler, som al-Majd, læner sig op ad en statsloyal, regional (Golfstaterne), konservativ reislamisering, hælder andre, som Iqraa og al-Resalah, i højere grad imod en privatisering af reislameringen gennem fx deres fokus på fremtrædende muslimske berømtheder. Dette fremgår bl.a. af deres hjemmesider, hvor programmer fremmes gennem idoldyrkelsen af programværter, og hvor kanalen promoveres gennem fremstillingen af ejeren som en fremtrædende og økonomisk succesfuld muslim. Kanalerne afspejler på denne måde, at islamiseringen udvikler sig i retning af en mere vidtfavnende og mindre politisk islamisk fortolkning.³²

Konkluderende bemærkninger

Svaret på spørgsmålet om, hvorfor de islamiske kanaler i almindelighed synes at blive accepteret af de arabiske stater trods deres potentielle trussel mod statens ideologi og religiøse etablissement, hænger dermed i høj grad sammen med, at kanalerne ikke udnytter dette potentiale. Ingen af de såkaldte islamiske kanaler støtter åbent eller eksplicit nogen stat eller politisk bevægelse. I stedet fremhæver de nødvendigheden af en from og religiøs livsstil, hvorved de fremmer, hvad kan kaldes en islamisk identitetspolitik. Fokus er på den enkelte muslims liv og på det islamiske samfunds moralske og etiske idealer. Ved på denne måde at promovere en ikke-politiseret islam er kanalerne derudover mere i overensstemmelse end i opposition til de arabiske staters islamisering.

• f •

- 1 Abu-Lughod, Lila: *Dramas of Nationhood. The Politics of Television in Egypt*. Cairo: The American University in Cairo Press, 2005.
- 2 Dette omfatter alle ikke-religiøse temakanaler som Rotana-pakken, Orbit og ART-pakken.
- 3 Abu-Lughod 2005.
- 4 Almukhtasar: "Irtifa' 'addad al-fadaiyat al-'Arabiya ila 696". URL: <http://www.almokhtsar.com/news.php?action=show&id=124553>. Læst 11.03.2011.
- 5 Roy, Olivier: *Den globaliserede islam*. København: Forlaget Vandkunsten, 2004.
- 6 Alterman, Jon B.: *New Media, New Politics? From Satellite Television to the Internet in the Arab World*. The Washington Institute for Near East Policy, 1998. Galal, Ehab: "Al-Jazeera – borgerlig offentlighed i den arabiske medie-verden", i Lars Qvortrup (ed.), *Medierne 11. september*. GAD Forlag, 2002, s. 101-115.
- 7 For yderligere metodiske overvejelser, se Galal, Ehab, *Identiteter og livsstil på islamisk satellit-tv: en indholdsanalyse af udvalgte programmers positioneringer af muslimer*, PhD thesis, Københavns Universitet, København, 2009.
- 8 Sakr, Naomi: "Maverick or Model? Al-Jazeera's Impact on Arab Satellite Television", i Jean K. Chalaby (ed.), *Transnational Television Worldwide. Towards a New Media Order*. London & New York: I. B. Tauris, 2005, s. 66-95.
- 9 Sakr 2005. Galal 2009.
- 10 Sakr 2005.
- 11 Op.cit.
- 12 Alriyadh newspaper: "Sport". URL: <http://www.alriyadh.com/2010/01/12/article489144.html>. Læst 11.03.2011.
- 13 Sakr, Naomi: "Approaches to Exploring Media-Politics Connections in the Arab World", i Naomi Sakr (ed.), *Arab Media and Political Renewal. Community, Legitimacy and Public Life*. London & New York: I. B. Tauris, 2007, s. 1-12.
- 14 Sakr 2005, s. 6-7.
- 15 Jf. Al-Tahhawi, Amira: "Arab Ministers finally agree – on limiting press freedom", i Menassat, 15. februar 2008. URL: <http://www.menassat.com/?q=en/news-articles/2968-arab-ministers-finally-agree-limiting-press-freedom>. Læst 06.04.2008.
- 16 Sakr, Naomi: *Satellite Realms. Transnational Television, Globalization & the Middle East*. London & New York: I. B. Tauris Publishers, 2001.
- 17 Siden 2000 er frie mediebyer blevet etableret i bl.a. Egypten, Dubai, Jordan og Libanon i form af stats-etablerede produktionscentre med alle moderne tekniske faciliteter, hvor produktionsvirksomheder og andre interessenter kan leje sig ind. De er organiseret forskelligt fra land til land og med forskellige grader af kontrol og begrænsninger. Jf. Galal, Ehab: "Medier i den arabiske verden", i Lars Erslev Andersen, Søren Hove & Maj Vingum Jensen (eds.), *Mellemøsthåndbogen*. Syddansk Universitetsforlag, 2005, s. 61-73. Se også Sakr 2001.
- 18 Al-Tahhawi 2008.
- 19 Sandels 2008, al-Tahhawi 2008.
- 20 Sandels, Alexandra: "Egypt pulls the plug on another TV station", i Menassat, 3. april 2008. URL: <http://menassat.com/?q=en/news-articles/3420-egypt-pulls-plug-another-tv-station>. Læst 06.04.2008.
- 21 Sandels 2008, al-Tahhawi 2008.
- 22 Al-Tahhawi 2008.
- 23 Fx Sandels 2008, al-Tahhawi 2008.
- 24 Al-Resalah TV: "Målet". URL: http://www.alresalah.net/whoarewe_en.htm. Læst 16.05.2008.
- 25 Ahlulbayt TV: "Målet". URL: <http://ahlulbayt.webinatrix.com>. Læst 05.04.2008.
- 26 Tash, Abdul Qader: "Islamic Satellite Channels and Their Impact on Arab Societies: Iqraa Channel – a Case Study", i TBS no. 13, 2004, s. 3. URL: <http://www.tbsjournal.com/Archives/Fallo4/tash.html>. Læst 05.04.2007.
- 27 Zubaida, Sami: "Islam and Secularization", i *Asian Journal of Social Science* 33:3. Leiden: Brill, 2005, s. 438-448.
- 28 Clark, Lynn Schofield: "Introduction: Identity, Belonging, and Religious Lifestyle Branding (Fashion Bibles, Bhangra Parties, and Muslim Pop)", i Lynn Schofield Clark (ed.), *Religion, Media, and the Marketplace*. New Brunswick, New Jersey, and London: Rutgers University Press, 2007, s. 1-33.
- 29 Galal, Ehab: "The Muslim woman as a beauty queen", i *Journal of Arab & Muslim Media Research*, Volume 3, Number 3, 2010, s. 159-175.
- 30 Roy, Olivier: *Den globaliserede islam*. København: Forlaget Vandkunsten, 2004, s. 53.
- 31 Op.cit.
- 32 Op.cit.